

УДК 330.32.001

I.V. ДОЛИНА**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ**

Розглянуто основні складові сучасного стану інноваційної політики в Україні. Розглянуто складові інноваційного потенціалу, висвітлено основні проблеми державної підтримки розвитку інноваційного потенціалу, визначено основні напрями удосконалення регулюючого впливу держави на хід інноваційних процесів. На базі проаналізованих даних запропоновані напрями вдосконалення інноваційного розвитку України.

Ключові слова: інновації, інноваційний розвиток, інноваційна політика, інноваційна продукція, державне регулювання, інноваційний потенціал, структура інноваційного потенціалу регіону.

I.V. ДОЛИНА**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА УКРАЇНИ**

Рассмотрены основные составляющие современного состояния инновационной политики в Украине. Рассмотрены составляющие инновационного потенциала, освещены основные проблемы государственной поддержки развития инновационного потенциала, определены основные направления совершенствования регулирующего воздействия государства на ход инновационных процессов. На базе проанализированных данных предложены направления совершенствования инновационного развития Украины.

Ключевые слова: инновации, инновационный розвиток инновационная политика, инновационная продукция, государственное регулирование, инновационный потенциал, структура инновационного потенциала региона.

I.DOLYNA**PROBLEMS OF THAT PERSPECTIVE TO THE ROLE OF THE INNOVATIVE POTENTIAL OF UKRAINE**

The main components of the current state of innovation policy in Ukraine are considered. The components of the innovation potential are considered, the main problems of state support for the development of innovation potential are highlighted, the main directions of improvement of the regulatory influence of the state on the course of innovation processes are determined. On the basis of the analyzed data, the directions of improvement of innovation development of Ukraine are offered. Over the past decades, the world has been the economy, especially developed countries, entered into a period of radical structural change associated with a significant increase in the role of high-tech production, the development of which is determined by the wide introduction of innovations in various spheres of economic (and, in general, social) life. This updates the issue of innovation activity, which, as it turned out, is a prerequisite for construction of an effective economy, competitive in world markets. The transition of Ukraine to an innovative model of development is undeniable.

Key words: innovations, innovation development, innovative innovation policy, innovative products, state regulation, innovative potential, structure of innovative potential of the region.

Вступ. Реформування економіки України зумовлює необхідність вирішення проблемних питань, серед яких одне з важливих місць відводиться підвищенню технічного і технологічного рівня промислового потенціалу її регіонів. Від його якості безпосередньо залежить рівень конкурентоспроможності продукції національних товаровиробників та розширення як внутрішніх, так і зовнішніх ринків її збуту. Для того, щоб підвищити роль України в міжнародній діяльності необхідно розвивати принципово нові технології. Потрібно покращити науковий аналіз можливостей і способів забезпечення виходу України на міжнародні та світовий ринки, що дасть змогу перейти від декларування з приводу важливості впровадження інновацій до всебічного практичного застосування наслідків інноваційних та науково-технічних розробок [1]. Як зазначають провідні фахівці, що за рівнем інноваційної активності, станом виробництва високотехнологічної продукції, обсягами фінансування науки, розвитком інфраструктури інноваційного підприємництва Україна значно відстає від провідних країн світу. Існує невідповідність науково-технічного потенціалу країни загальній продуктивності національної економіки, що зумовлено низькою ефективністю національної інноваційної систем. Однією з головних проблем, що гальмують розвиток високотехнологічного сектору економіки,

залишається відсутність фінансування та недостатньо ефективна державна інноваційна політика, що призводить до скорочення числа наукових працівників, ускладнює отримання економічної віддачі у вигляді завершених інноваційних пропозицій та їх реалізації у сферах вітчизняної економіки [2]. Технологічна самодостатність підприємств особливо зростає в умовах ринкової економіки, тому що дії конкурентів на ринку змушують підприємства підвищувати якість товарів, розширювати їх асортимент, знижувати собівартість продукції. Ці заходи, природно, вимагають певних витрат, які обов'язково повинні бути відшкодовані, інакше підприємство може збанкрутувати. У зв'язку із цим кожне капіталовкладення повинне бути економічно обґрунтоване, тобто інвестор повинен бути впевнений, що вкладені кошти окупляться, а якщо інвестиції здійснені за рахунок кредиту, то кредит і відсотки за його використання їм будуть повернуті. [3]

Аналіз останніх досліджень та літератури. Дослідженню інновацій як запоруки економічної стабільності та міжнародній конкурентоспроможності країни присвячено праці вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких: П.Н. Завлін, С.Д. Ільєнкова, Н.І. Лапін, В.П. Гунін, З.Л. Румянцева, Г.М. Добров, Л.С. Бляхман, Ю.М. Канигін, Л.А. Клименюк, П.А. Кульвєць, А. Торкунов, Дж. Філд, Н.М. Антюшина, А. Бурханов,

М. Портер, Й. Шумпетер. Але такі аспекти, як комплексний аналіз рівня розвитку науково-технічних інновацій в Україні та економічні умови і можливості виходу нашої держави на світовий ринок науково-технічних інновацій, залишаються недостатньо вивченими.

Мета досліджень, постановка проблеми

Полягає у виявленні взаємозв'язку інноваційного потенціалу з науковим та науково-технічним, а також їх розмежуванні.

Матеріали досліджень. Перш за все, визначимо економічний зміст наукового, науково-технічного та інноваційного потенціалів.

Згідно із Законом України «Про інноваційну діяльність» під інноваційним потенціалом варто розуміти сукупність науково-технологічних, фінансово-економічних, виробничих, соціальних та культурно-освітніх можливостей країни (галузі, регіону, підприємства тощо), необхідних для забезпечення інноваційного розвитку економіки.

Під науково-технічним потенціалом зазвичай розуміють «сукупність чинників, що визначають можливості безперервного підвищення економічної ефективності виробництва за рахунок прискорення науково-технічного прогресу» [4]. Тобто науково-технічний потенціал суб'єкта господарювання відображає найважливіші якісні характеристики досягнутого рівня ефективності виробництва і визначає рівень, терміни створення і масштаби розповсюдження нововведень суб'єктів господарювання. По суті, науково-технічний потенціал характеризується органічною єдністю наукового і технічного потенціалів. Як наголошується в роботі, науково-технічний потенціал більшою мірою визначається кількістю і якістю завершених досліджень і розробок, підготовлених для практичного використання. З економічної точки зору, закінчені розробки є науково-технічною інформацією, втіленою в промислових зразках, технічній документації тощо. У тій же час рівень науково-технічного потенціалу суб'єктів господарювання пропонується вимірювати розміром його патентного фонду, що, на наш погляд, є дуже вузьким розумінням тієї ресурсної бази, яка формує відтворювальні якості науково-технічної інформації.

Основним бар'єром для впровадження інновацій на сучасних вітчизняних підприємствах є недосконала нормативно-правова база держави, перш за все - недоліки у податковому, митному та антимонопольному регулюванні інноваційної діяльності, необхідність посилення захисту прав інтелектуальної власності тощо. Усунення проблем такого характеру вимагає відповідної реакції органів державної влади у формі підтримки та захисту на законодавчому рівні інноваційної діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання, наприклад, шляхом надання відповідних податкових пільг, здійснення відповідних грошових виплат тощо [5].

Крім цього, суттєвими проблемами загальнонаціонального масштабу є недоліки в

державній політиці, які безпосередньо пов'язані із нераціональністю побудови законодавчої бази країни та полягають, насамперед, у відсутності стимулювання з боку держави проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт. Найбільш гостро ця проблема постала в Україні у часи розпаду СРСР, коли різко скоротилось державне фінансування діяльності науково-дослідних установ та організацій, знизилась активність держави щодо стимулювання проведення наукових досліджень, відкриттів та розробок. Безперечно, за роки незалежності неодноразово здійснювалися спроби відродити вітчизняний науковий потенціал, однак, оскільки ці заходи мали часто несистематичний, фрагментарний та непослідовний характер, суттєвих зрушень так і не відбулось. Наслідком даної проблеми є відсутність розвиненого вітчизняного ринку інноваційних продуктів, що зумовлено перш за все імпортом розробок на початкових стадіях інноваційного процесу та неможливістю їх реалізації на національному ринку.

Для України важливо використовувати міжнародний досвід країн-лідерів інноваційного розвитку. За останні роки саме країни Європейського Союзу (далі – ЄС) займали перші місця згідно з глобальним інноваційним індексом. Європейська Комісія 30 листопада 2011 року офіційно оголосила нову програму «Горизонт 2020», призначену об'єднати все фінансування досліджень та інновацій в ЄС. Ця програма дозволить полегшити виконання науково-дослідних та інноваційних робіт та підвищити їхню ефективність. Використовуючи положення європейської програми «Горизонт 2020» та адаптуючи її до політичних, економічних, соціальних умов розвитку нашої держави, була розроблена «Стратегія інноваційного розвитку України 2020». Проаналізувавши дану програму, можна виділити наступні напрямки трансформації інноваційної стратегії, які сприятимуть у майбутньому виходу України на світовий ринок науково-технічних інновацій (див. табл. 1) [5].

Виконавши надані рекомендації, Україна досягне таких успіхів у розвитку науково-технічних інновацій до 2020 року [6]

Метою інновацій є відтворення ефективного балансу між суспільством і природою, зміна засад суспільного життя, зміна ціннісних орієнтирів і філософії розвитку людства. Успішна інноваційна політика має:

- створювати умови для підтримки впливовими суспільними групами інноваційного шляху розвитку;
- спиратися на нову ідеологію та зміст інновацій, які приходять на зміну інноваціям суспільства споживання;
- враховувати світовий досвід попередніх інновацій (з особливою увагою до негативного досвіду);
- визначати найбільш притаманну для стану та можливостей українського суспільства нішу в глобальному розвитку;
- спиратися на ідеологію, на наявні ресурси та технології їх примноження.

Таблиця 1 Напрямки трансформації інноваційної стратегії України

Сфера	Напрямки трансформації інноваційної стратегії
Наукова	- спрощення процедури створення інноваційних компаній start-up науково-дослідними інститутами та університетами; визначити джерела формування статутних фондів з боку науково-дослідних установ та університетів, процедуру включення майнових інтелектуальних прав до статутних фондів, а також процедуру передачі дивідендів інститутам; - стимулювання університетів та науково-дослідних інститутів, дозволивши не оподатковувати всі доходи від ліцензування та діяльності компаній spin-off і направляти їх на модернізацію лабораторій та обладнання університетів; - впровадження інноваційних навчальних програм для освітнього сектору. Врахування потреб вчителів початкових шкіл та розробка спеціальних навчальних програм з використанням інформаційно-комунікаційних технологій та Інтернету.
Политична	- запровадити на певний період часу пільгове оподаткування доходів новостворених підприємств («startup»), у разі реалізації високотехнологічної продукції, експорту високотехнологічної продукції, придбання нових технологій, отримання доходів в результаті застосування винаходів; - розширити спектр зовнішніх джерел фінансування інноваційної діяльності малого та середнього підприємництва за для розбудови (реформування) українських механізмів венчурного фінансування відповідно до європейського досвіду. Для цього необхідно визначити відповідну урядову установу, відповідальну за оцінку вітчизняного ринку венчурного капіталу, розробку законодавства щодо фондів венчурного капіталу, залучення іноземного венчурного капіталу та співпрацю з міжнародними установами (такими як Європейський інвестиційний фонд); - розробити окремі галузеві або технологічні програми надання на конкурсній основі малим та середнім підприємствам державного фінансування за механізмом державно-приватного партнерства.
Промислова	- сприяння диверсифікації джерел постачання енергії для підприємств галузі шляхом розроблення та затвердження державної цільової програми, видобування та використання шахтного метану в Україні для потреб промислових підприємств; - поглиблення і розширення напрямів міждержавного кооперування для більш повного використання виробничого, інноваційного та науково-технологічного потенціалу машинобудівної промисловості.

Крім вище зазначених проблем можна ще згадати і про наступні:

- Високі відсоткові ставки по кредитах;
- Відсутність інформації про впровадження інноваційних технологій;
- Значна суперечність законодавства, що регламентує інноваційний процес в Україні;
- Бюрократія на державному рівні;
- Відсутність реальної державної підтримки;
- Масова еміграція кваліфікованої робочої сили;
- Недосконалість механізму трансферу технологій;
- Недосконалість методики з оцінки ефективності інноваційних проектів;
- Нерозвиненість інститутів венчурного бізнесу.

Крім цього, однією з не менш важливих проблем є нераціональне використання наявних ресурсів підприємства.

Для забезпечення ефективного процесу впровадження інновацій потрібно забезпечити здійснення таких завдань:

- Оцінювання світових тенденцій науково-технічного розвитку;
- Розроблення стратегії інноваційної політики і механізмів її здійснення;
- Формування стратегічних цілей інноваційної діяльності;
- Розроблення планів та програм інноваційних проектів;
- Розроблення організаційно-виробничої структури управління інноваційною діяльністю;
- Планування організації інноваційного процесу;

– Спостереження (контроль) за виконанням етапів, стадій інноваційного процесу в часі та синхронізацією всіх видів діяльності; підготовка відповідного персоналу для здійснення інновацій.

Тому для України проблема розвитку інноваційної діяльності є надзвичайно актуальною, тому що проблема підвищення ефективності виробництва стоїть перед кожною підприємницькою структурою, оскільки переважна їх більшість утворена в процесі приватизації на базі колишніх державних підприємств. Слід зазначити, що майже всі підприємства працюють на застарілому обладнанні, а технології, котрі використовують у базових галузях, залишилися на рівні досягнень науково-технічного прогресу 50 - 60-х років.

Вирішення проблем інноваційного шляху розвитку підприємницьких структур можливе через удосконалення законодавчої бази, сприяння фінансовому забезпеченню інноваційного розвитку підприємств з боку держави та органів місцевого самоврядування, формування централізованої, регіональної та відомчої інфраструктур підтримки інновацій у промисловості, забезпечення науково-технічної діяльності кваліфікованими кадрами, що послужить істотним поштовхом для підняття економіки України. В середині українського суспільства існує спротив інноваціям різних груп інтересів:

- бізнесу, що базується на експлуатації старих технологій;
- політиків, зусилля яких зосереджені на перерозподілі того, що створено попередніми поколіннями.

Висновки. Нововведення потрібно починати з малого, тобто таким чином, щоб на початковому етапі не потрібно було б великі вкладення фінансових і людських ресурсів, а орієнтуватися при цьому слід було б на невеликої або обмежений ринок. Інакше може виникнути проблема нестачі часу, необхідного для налагодження та внесення оперативних змін. Складність розвитку інноваційної сфери України полягає в непристосованості старої системи управління інноваціями до нових умов господарювання. На закінчення слід сказати, що підтримка інноваційного підприємництва є одним із пріоритетних напрямків державної науково-технічної та економічної політики у всіх країнах з розвинутою ринковою економікою. Однією з причин зниження ефективності інновацій в Україні є слабкість правової бази в області інноваційного підприємництва та недостатній рівень державної підтримки інноваційних підприємств.

Будь-який вид інноваційної діяльності вимагає державної підтримки і стимулювання. У розвинених західних країнах розроблені шляхи і форми, за допомогою яких здійснюється підтримка інноваційного підприємництва. Особливий інтерес представляє досвід таких країн, як США, Японія, Великобританія, Канада, Франція, Ізраїль, так як при всіх особливостях практика вирішення науково-технічних проблем в цих країнах має загальну основу - активна участь держави в проведенні інноваційної політики.

Список літератури

1. Інноваційний потенціал України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.svb.org.ua/node/624>.
2. Аналітичний центр Разумкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://razumkov.org.ua/ukr/journal_pos.php.
3. Долина І.В. Аналіз впровадження технологічних інновацій в сучасних умовах інноваційного розвитку економіки України / Долина І.В. // Вісник НТУ «ХПІ». 2013-№ 44(1017)-2013. – С. 34-41
4. Геец В. Н. *Инновационные перспективы Украины* / В. Н. Геец, В. П. Семинюженко. - Харьков: Константа, 2008. - 274 с.
5. Шевченко И. В. *Оценка уровня развития научно-технических инноваций национальной экономики* / И. В. Шевченко, Е. Н. Александрова // Финансы и кредит. – № 33. – 2005. – С. 14-17.
6. *Економічні умови та форми виходу України на світовий ринок науково-технічних інновацій* – Режим доступу: http://visnyk-onu.od.ua/journal/2014_19_2_2/47.pdf.
7. Васютин В.Ю. *Управление формированием и развитием системы оценки экономического потенциала региона. 2006* // Научная библиотека диссертаций и авторефератов
8. Лапин Е.В. *Экономический потенциал предприятия*. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2002. – 310 с.

References (transliterated)

1. *Innovation potential of Ukraine* [Electronic resource]. - Mode of access: <http://www.svb.org.ua/node/624>.
2. *Analytical Razumkov centre* [Electronic resource]. - Mode of access: http://razumkov.org.ua/ukr/journal_pos.php.
3. Dolyna I. *Analisis in the course of technologic innovations in the daily minds of innovation in the development of the economy of Ukraine* / Dolyna I. // Вісник НТУ «ХПІ». 2013-№. 44 (1017) -2013. - P. 34-41
4. Heyets Century. N. *Innovative prospects of Ukraine* / C. N. Heyets, V. P. Seminozhenko. - Kharkiv: The Constant 2008. - 274 p
4. Shevchenko I. C. *Evaluation of the level of development of scientific and technological innovation of the national economy* / And B. Shevchenko, E. N. Alexandrov // Finance and credit. No. 33. - 2005. - P. 14-17.
5. Shevchenko I.V *Evaluation of the level of development of scientific and technical innovations of the national economy* / I. Shevchenko, E. Aleksandrova // Finance and credit. - No. 33. - 2005. - P. 14-17.
6. *Economic conditions and forms of entry into the world market of scientific and technical innovations* - Mode of access: http://visnyk-onu.od.ua/journal/2014_19_2_2/47.pdf.
7. Vasyutina C. Y. *Management of the formation and development of a system to assess the economic potential of the region. 2006* // Scientific library of theses and abstracts
8. Lapin E. C. *Economic potential of the enterprise*. - Sumy: ETC "University book", 2002. - 310 p.

Надійшла(received) 22.06.2018

Відомості про авторів /Сведения об авторах / About the Authors

Долина Ірина Володимирівна (Долина Ирина Владимировна, Dolyna Iryna) - кандидат економічних наук, доцент кафедри організації виробництва та управління персоналом, м. Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3507-5497>, e-mail: dolyna_i@bighmir.net